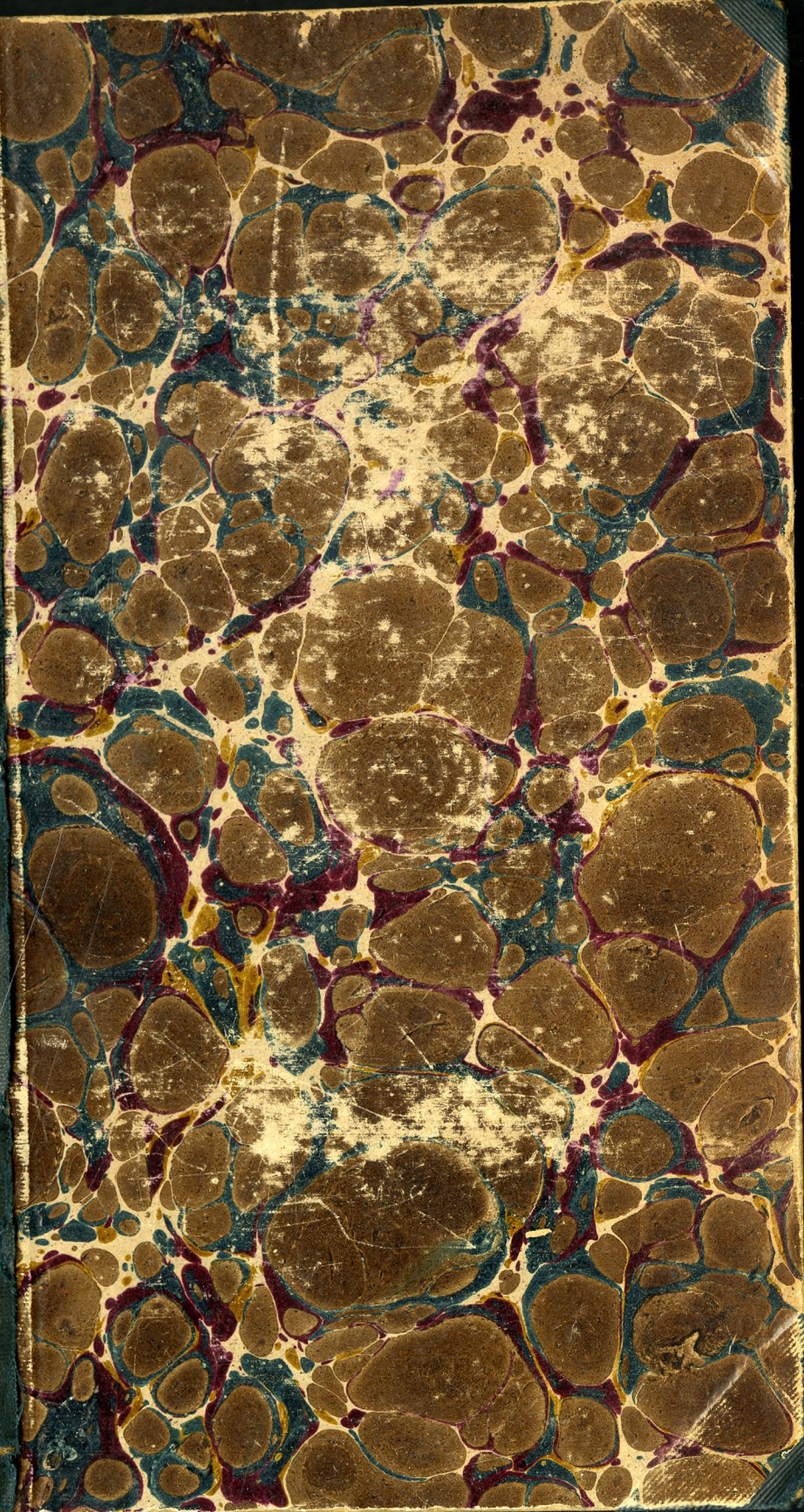

Politikai
röpiratok.

192.

1872
1778

001 0005 176679

Több rendbeli vád

AZ

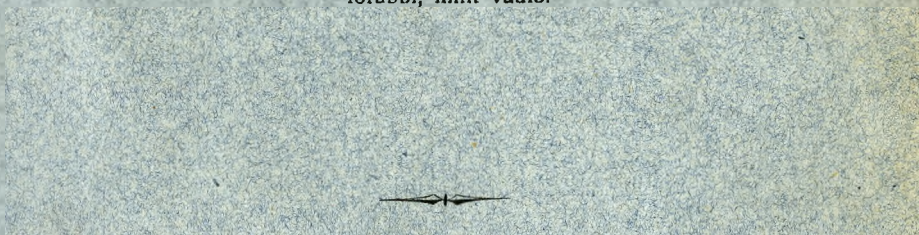
ORSZ. IZRAELITA IRODA ELLEN.

ADALÉKUL A NEVEZETT IRODA ELLEN FOLYA-
MATBAN LEVŐ BÜNYÜGYHÖZ.

IRTA

SZTERÉNYI ALBERT

főrabbi, mint vádló.

12.

BUDAPEST. 1883.

Ára 25 kr.

Több rendbeli vád

AZ

ORSZ. IZRAELITA IRODA ELLEN.

ADALÉKUL A NEVEZETT IRODA ELLEN FOLYA-
MATBAN LEVŐ BÜNYGYHÖZ.

IRTA

SZTERÉNYI ALBERT

✓ főrabbi, mint vádló.

BUDAPEST. 1883.

L16 F32 007 65992

Égy halálról

ALON LATHI, GÁBOR KÉRO

(1913. évi)

ELŐSZÓ

ALON LATHI, GÁBOR KÉRO

DR. BALLACI GEZA

Budapest, 1913. évi. Estvérek

Male geritur quidquid geritur fortunae fide.

(*P. Syr.*)

Már ezen lapoknak czíme is, a mennyiben köztiszteletben álló férfi elleni bűnvádat illet, megdöbbentő hatással lesz a tisztelt olvasóra; a vád minősége pedig olynemű hatást fog gyakorolni, a minőt mindannyiszor volt alkalmunk tapasztalni, valahányszor a társadalom oly alakjait láttuk a gyengeség és szenvedély mezítelenségében magunk előtt, kiket mintaképpként a társadalomból kimagaslani véltünk és olyanok gyánánt tiszteltünk is.

A józan és elfogulatlan honpolgár sajnálni fogja a corruptio növekedésének újabb példáját és nemét, de a mellett csak egyéni vétséget tekintend, a mi csakis az illető egyének számítható be; míg ellenkezőleg az antisemitismus kóryananyagától megragadott fajbűnné találná azt fokozni, a miért is a közvélemény a jelen eset napfény elé hozatalát a priori rosszalni és mind a vádlott, mind a vádló fölött pálczáat törni hajlandónak mutatkozhatnék.

Az e tekintetben scrupulosus közvéleménynek talán még az is kikerülné figyelmét, hogy a jelen eset szűk körbe nem rekeszthető, a mennyiben természeténél fogva közérdekű s közelebbről is jelentékenyebb közönséget érdekel; el is tekintve attól, miszerint nyilvános elismerést érdemel egy tekintélyes megyei hatóság, a mely tapintatosságának köszönhető, hogy sok ágú botrányt nemcsak a kellő megrovás illessen, hanem hogy az abban érdekelt társadalmat tovább ne terhelje.

A közvélemény talán még rigorosusabb lehet irányomban, mint más valaki iránt, mert volt alkalma egy az országos zsidóságot érdeklő perügyben bőven meggyőződni arról,

hogy a noli me tangere határáig hordom szívemen a zsidóság becsületét, midőn az ferde felfogások alapján megtámadtatnék és hogy birtam a mérven túl önmegfelelkező lenni, midőn egy-két tekintélyes egyén gyengesége által a zsidó egyház és közvetve a magyar zsidóság mindenesetre szégyent vallott volna; mert volt alkalmam bőven meggyőződni a zsidóság iránti áldozatkészségéről, midőn a gazdag zsidók a hitfelekezet irodalma és annak kulturkincsei értékesítése iránti indifferenzizmusa és a korszak általános materialisztikus irányának dacára öt éven át sem izzó fáradságot, sem tetemes költséget nem sajnáltam, zsidó theologiai és történelmi szaklapot Budapesten kiadni, nem gondolván sem a nyílt ellenség, sem a palástolt barátság által utamba gördített akadályokkal, csakis azért retirálván, mert a természet, mely még a legszebb törekvéseknek sem hajlandó a szokott határon túl concessiót adni, a megerőltetett munkába pausát beléptetni a dolgozóra keményen ráparancsolta.

A közvélemény irányomban lehető szigorúbb bírálatának jogosultságát teljesen elismerem, valamint azt is, hogy a közvélemény iránti köteles tisztelet azon mérvben nő, a mint annak figyelme tárgya lenni volt szerencsénk; pedig ilyen szép és tulajdonképen legszebb szerencsében engem a sors érdemeimen túl részesített.

De meg fogják nekem engedni a szép számú hitközségek, a szívemben édes emlékként élők, nevezetesen: Buda, Pest, Ó-Buda, Nagy-Kanizsa, Keszthely, Veszprém, Fehérvár, Szombathely, Debreczen, Szentés, Temesvár Somogy megye kiválóbb hitközségei stb., hol Isten igéjét hirdetni volt szerencsém; meg fogják nekem engedni Pest megye zsidó lakossága, melynek 1868. évi bizottságát elnökölni s vezetni volt szerencsém; Pilis járásnak zsidó lakossága, melyet az országos congressuson képviselni volt szerencsém; Vác járásnak zsidó hitközségei, melyeknek területén levő népiskolák tanfelügyelőjévé kineveztetni volt szerencsém; Pest megye tettes. népnevelési bizottsága, melynek kebelében a megye zsidó lelkészeit képviselni volt szerencsém; a bel- és külföldön szép számú irodalmi munkatársaim és volt rendes olvasóim stb.; meg fogják engedni ezen érdemes hitközségek, hatóságok, honpolgárok, barátok és tisztelők, valamint az egyetemes értel-

miség, mely közvéleményt képezni jogosult, hogy semmiben sem szabad a végső szélsőségig menni; hogy vállaimról leháramlott a felelősség, midőn egy ellenféllel szemben, ki ámbár de jure nem, de mindenesetre de facto egy országos hivatal élén áll, a nagyravágyást túlsapongásig viszi, a közvélemény iránti tiszteletből mindent megkísértettem, a mi jelen esetben a honpolgári és hitfelekezeti becsülettel összefér, nehogy a nagy nyilvánosság színe előtt oly ügyet kelljen bolygatni, mely szennyos ruhaként otthon, vagy legalább szűk körben mosásba veendő.

Tudom méltányolni a summum jus summa injuria jelentőségét; de hogy pusztá opportunitás tekintetéből a summa injuria egyensúlyu legyen a summum jussal, vagy hogy ezt a mérlegen még le is nyomja: azzal még akkor sem tudnék egyetérteni, midőn az antisemitismus kóranyaga, a mitől az ország őrangyala, a magyar nemzet józan gondolkodása, óvni fog, az egész hontársadalmat megmételyezte volna. »Inkább repedjenek szét a hegyek, semhogy tágitunk az igazságból« — így mond a talmud. Vivat justitia, aut pereat mundus!

I.

Közhivatal illetéktelen címjeztetése.

Az 1868–69-ik évi országos izr. congressus az összes magyar- és erdélyhoni izraeliták részére országos irodát hozott létre. Magyarország egyetemes zsidó honpolgárainak ezen közös hitfelekezeti intézményét »A magyar- és erdélyhoni izraeliták országos irodája« címe illette, a mit akkor illetékesen is viselt.

A magyar országgyűlés 1870. évben az országos izr. congressus szabályzatát nem kötelezőnek nyilvánította, és azóta Magyarországon a kormánytól tényleg elismert és szervezetben egymástól eltérő négy nemű izr. hitközség is létezik, nevezetesen: congressus, orthodoxis, statusquo és szefárdia (spanyol ritust követő). Az ilyen változások és élő körülmények dacára a tényleg még fenálló országos izr. iroda folyvást viseli »A magyar- és erdélyhoni izraeliták országos irodája«

czímet, mely őt természetesen meg nem illeti; és noha kétséges előttem, vajjon büntárgyat képezzen-e az ily jogtalan címviselés, mert voltakép inkább a nevetség, mint a bűn jellegét hordozza; mindamellett minden kétséget kizáró, hogy az ilyen címviselés jogbitorláshoz közel áll, mert minden közhivatal hatásköréhez képest a törvényből kölcsönzi címét, a szóban forgó pedig törvényes jellegét elveszítette.

Keserű tapasztalásaim akkora metamorphosisokat láttattak velem, hogy még azt sem találnám lehetetlennek, ha az országos izr. iroda elnöke, Schweiger Márton úr, orthodox lett volna, mert csak az orthodox hitével fér össze, jogcímen túl nem adni, ha a jognak tárgya valamikor, és legyen annak 1800 éve is, birtokunkban volt.

Hitnek mindent megbocsáthatunk és kötelességünk lehető türelmességgel viseltetni a talmud szerint még a pogány hit iránt is, ha tárgya nem ártalmas és csak ideális körben forgó; de távolról sem engednők, hogy a szabadröptű képzelet reális tért foglaljon, hogy valaki törvény előtt magáénak jelöljön és abból jogcímet kölcsönözzön, a mi jogkörét nem illeti.

Megrovandó túlkapás a szóban forgó illetéktelen címviselés már azért is, mert a polgári egyén, ha abban kedve telik, csak önönmagát, nem pedig általa képviselt közhivatalt tehet nevetség és gúny tárgyává; a tényleg fenálló országos izraelita irodát csak kizárólagosan »a congressus szabályzata szerint szervezett hitközségek országos irodája« címe illeti.

II.

Az országos izr. iroda elnökségének usurpálása és jogtalan átváltoztatása képviselletté.

Szerencsétlen cím ezen irodai elnöki cím, és úgy látszik, hogy a congressusi szabályzat 64. §. szerkesztői még meg se álmodhatták, hogy mekkorát vétettek ily lapsus calami által, midőn valakinek elnöki címet tulajdonítottak, a nélkül, hogy tanács élén állna és ki hivatalának minősége után legfeljebb irodai főnöknek címezhető.

Az irodai elnöki cím az irodát tulajdonkép nem is illeti,

hanem inkább a községkerületet, melynek élén az országos iroda vezetője áll. Valóságos *qui pro quo*, a mi ártatlannak látszott, midőn netaláni túlkapásnak az által vették elejét, hogy az országos irodai elnök a kerületi elnökök kebeléből évenként ujja választandó; midőn továbbá oly gondosan és óvatosan körülírták az országos irodai elnök teendőit, hogy a visszaélés lehetősége eo ipso ki lett zárva: »E z á t v e s z i a k o r m á n y r e n d e l e t e k e t é s a k e r ü l e t i e l n ö k ö k k e z i n t é z e t t e g y é b i r a t o k a t é s g o n d o s k o d i k a z o k n a k a k e r ü l e t i e l n ö k s é g e k k e z v a l ó s z é t k ü l d é s e — é s k ö z l é s é r ő l«; és midőn végül emberi számításon túl esik, hogy valamely legalább hiszemünk szerint jó anyagból és az építézet szabályai szerint épített ház betetéztetése közben összeroskadjon. A ház rommá lett és mi azzal vádoljuk az építőköt, hogy arról is kellett volna gondoskodni, miszerint senki ne tekintsen romot háznak, és hogy abban házi úri jogokat senki ne gyakoroljon!

A congressus szabályzata ilyen véletlen romba dőlt ház. Összedőlt, midőn az országgyűlés a végső befedeztetést, a congressus szabályzatának törvénybe czikkelyezését megtagadta. Ott van papíron a mindenesetre szép rajz, a 26 községkerület, a mennyi kerület, annyi elnök, mindegyik kerületnek 24 illetőleg 12 birája, a kerületi elnökökből képezett országos elnökség, mindegyik kerület tanfelügyelői; van papíron minden, szép művészeti darab a múzeum számára. »A magyar- és erdélyhoni izraelitáknak 1868—69-ik évi egyetemes gyűlésén alkotott szabályzatok és hozott határozatok« című apparatus alig három éves élete után ott aluszsza örök álmát; ott aluszik, míg a feltámadás kürtje új életre hivandja.

De nem is volt az életre való; nem oly válságos korszaknak való, a minő a zsidó hitfelekezete. Szerencséje, hogy nem oetroyálták, mint Franciaországban, a hol azáltal le is kötötték az ütereket az élénkebb lüktetés nagy hátrányára. Hiába, nem egy kalap alá való a többféle fejalkotás hitfelekezet terén; azért Németország zsidósága a centralisátióért soha sem búzgólkodott, és azért is ellenezte azt Magyarország legnagyobb zsidó papja, Löw Lipót, a centralisátió apostolai doctissimi et illustrissimi medici vérmes buzgalmával szemben, oda mutatván, miszerint egyes keresztény egyházak között

sokkal jelentéktelenebb a különbség, mint a zsidó orthodoxis és haladó párt között és még sem férhetnek egy kalap alá. Értette azt az ország bölcse, Deák Ferencz, ki nem tudott idealista lenni, mint a koszorús költő, a nagy államférfiu, az ember alakba öltözött angyal, báró Eötvös József.

De nem is tagadható, hogy a magyar kormány azt bölcsen belátta a congressus szabályzatának hajótörése után, és leginkább Trefort Agoston vallás- és közoktatási minister, ki négy községcsoportot ismert el, a mellett tudván és belátván azt is, miszerint a legvegyültebb árnyalat a congressusi csoport, melyből előbb utóbb egy ötödik fog kiválni; tudta azt a Minister és arra mutat a különben psychologice meg nem fejthető jelenség is, hogy a congressusi párt nem tud felüldülni a csapástól, legalább maga részére organikus egységbe hozni községeit.

Csak egy ember találkozott a volt congressus jobb oldalának tagjai közül, ki az egyetemes magyar zsidóság központosításának váratlan veszte fölötti keservét nem birta elviselni, noha díszes bajnokhoz csak annyiban hasonlított a congressus háznagya, hogy a vesztett csata után paripájáról leszállni nem akart.

Szép az ily keserv és bajnoki czím is illetné az ily katonát, hacsak a lőtartás — pedig kitelt volna a maga zsebéből is — oly rengeteg összeget, számításom szerint 60,000 frtot, az országos izr. iskola-alapból el nem nyel vala. De nem is triviális a lőtartási hasonlat, mert a congressus szabályzata szerint az országos izr. iroda voltaképp nem is egyéb nagy szabásu, de azért mégis csak egyszerű postahivatalnál.

Schweiger Márton úr a zsidó postahivatalt kezéből ki nem adta, ő azt a szárnyaszegett congressusi párt s a türelmes kormány nyal szemben a qui tacet consentire videtur feneketlen alapján bona fide tovább viselte. De mentő érve a jogbitorlási váddal szemben, midőn a bona fides ellenében a roppant országos költség, a szegény zsidó népiskoláktól elvont segélyösszeg áll, mely a bona fides érvét alapjában megrendíti?

Emlékszem, még pedig élénken azon hatalmas ellenzésre, melynek a congressuson az országos elnökség tárgya volt. A

patres et consules féltek a túlkapástól, a hatalommal való visszaéléstől, ámbár ezen elnökség sem állandó, sem határozatképességgel felruházott tanács nem volt.

És mily indokolt volt ezen félelem, midőn még egyszerű országos postahivatali főnökből a l'état c'est moi féle országos elnökség tudott kifejlődni! Schweiger Márton úr költségeskedik az országos zsidóság rovására, midőn az izraelita iskolaalapból az országos iroda költségeit fedezi; ő képviseli az országos zsidóságot az országgyűlés előtt, jóváhagy, visszautasít és tudj' Isten, mi minden sűrűg-forog egy ilyen országos elnök keze alatt.

És mind ez bona fide, a mi ellen a congressus még a valóságos és 26 főből álló országos elnökséggel szemben is oly határozottan és nyíltan tiltakozott!

A bona fides még tovább ment, tovább mint a legambitózusabb embertől kitelt volna.

Trefort Ágoston, a vallás és közoktatásügyi miniszter, ki évekig türelemmel elvárta a congressusi hitközségeknek a változott viszonyokkal szemben elfoglalandó határozott álláspontját, végre türelmét méltán elvesztette, szokott igazságos pénzkezelésével többé össze nem férőnek tartván a költséget, melyet a congressus által létrehozott, de célját vesztett országos irodai apparatus az országos izr. iskolaalapból elnyel. A Miniszter Schweiger Márton úr logikájával, a qui tacet consentire videtur-t egybeazonosítani a volenti non fit injuria-val, többé nem tudott megbarátkozni. Trefort Ágoston vállalai nem oly könnyen hordják a morális felelősség terhét.

A Miniszter 1880. évben enquetet hívott egybe. Ott volt Schweiger Márton, de ott volt dr. Hirschler Ignác is, a volt congressus elnöke, ki ha sajtó szívvvel is, mert genális műtétekben gazdag életében egyetlen egyszer elhibázott operációjával állott szemben, férfias bátorsággal ismerte el a házi butor kelletlenségét, midőn a ház romba dőlt és felépítésére remény nincsen. Indítványa odairányult, hogy az izr. iskolaalap többé nem terhelendő az országos iroda költségeinek fedezésével, a mi persze az enquetnél jelenlévő országos irodai titkárnak Simon József úrnak inyére nem volt, ki — a »si tacuisses...«-nek

különben sem nagy barátja — dr. Hirschler indítványát magáévá nem tette. —

A Miniszter megtette, a mit morális felelőssége neki diktált. Felmondta mindkét irodának az iskolaalapból való dotációt. Az országos izr. irodának napja lejárában volt.

De nem járt le! Az orthodoxis párt, mely szerelemfáltás szenvedélyével örködik önállása felett s a szerelemfáltóként leginkább azt sajnálja, hogy hátán nincs szeme, természetesen nem nélkülözhetette az argusszemekkel megáldott országos központi őrállót. Periculum in more és hamar el is határozta magát király Ő Felsége trónja előtt legmagasabb kegyelemért esedezni a halálra ítelt iroda részére; és mintha a féltékenységgel ragadós volna, úgy rohant neki Schweiger Márton úr a kegyelem útnak.

Megkapta-e arra a felhatalmazást a congressus párttól? Nem. Összefért-e volna a congressus párt autonomiai öntudatosságával, kegyelemajándékká tenni azt, a mit ő autonomia útján létrehozott? Teljességgel nem. E pur si muove, és mégis forog Schweiger Márton úr szíve a bona fides körül. —

Titok előttünk a legmagasabb kegyelmi okmány tartalma, és oka is lehetett Schweiger Márton úrnak azt titokban tartani. De mindamellett lehetetlen azt fel nem tenni, miszerint a legmagasabb kegyelem csak az irodának az iskolaalapból való további dotációjára s nem egyébre terjed ki.

A fentnevezett feltevésre leginkább jogosít Schweiger Márton úr saját nyilatkozata, midőn f. évi jan. hó 30-án kelt s Pestmegye alispánjához intézett hivatalos iratban hivatalának illetékességét az országos zsidó hitfelekezet autonomiájára alapítja. »Mérészség-nemesség«, mondja Jókai; de ilyenre bizonyára nem mondta!

Az orsz. izr. irodát Schweiger Márton úr személyével azonosítani még tovább nem lehet, és Schweiger Márton úr, a mint annak előtte, úgy jelenleg is jog nélkül vezeti az országos izr. irodát.

III.

Hatósági jog bitorlása.

Az autonomia fogalmától el nem választható a hatósági jog, mely bizonyos határokon belül gyakorolható.

A nevezett congressus szabályzata szerint az ilyen hatóság a kerületi képviselő (56. §.) és ennek hatásköréhez tartozik: (60. §.)

a)

b) a kerületi közös tan- és jótékonyági-intézetek vezénylete és felügyelete, valamint a kerületbeli összes tan- és nevelő-intézetek feletti felügyelet;

c) mindennemű illetékességi köréhez tartozó folyamodványok átvétele és elintézése;

d)

e) a kerületbeli községek s hivatalnokai . . . között felmerült és eléje terjesztett peres ügyek elintézése és ítélettel eldöntése az e végből alakítandó községkerületi bíróság által. A községkerületi bíróság következőkép alakíttatik: a kerületi képviselő évenkénti ülésében 24 képviselő tag sorsolás útján választatik, kik közül az első kisorsolt 12 tag az év első felében, a másik 12 tag az év második felében mint bírák működnek. A kerületi képviselő mindkét osztályának számára saját kebeléből még a sorsolás előtt egy-egy elnököt és elnökhelyettest választ, kik mindnyájan a kerületi előljáróság kezébe azonnal fogadást tesznek (66. §.).

Hogy mikor jogosított a hitközség rabbija ellen a kerületi bíróságnál pert indítani és viszont a rabbi hitközsége ellen, és mily előzmények szükségesek, hogy a bíróság a hozzá felterjesztett pert tárgyalás alapjául elfogadhassa, erről határoz a congressusi szabályzat 50—51. §§.: »Úgy az előljáróságnak, mint a közgyűlésnek joga és kötelessége a rabbit — ha ennek részéről a községi előljáróság előzetes szóbeli figyelmeztetése után is, hivatalos kötelességének folytatott elhanyagolását vagy ismételt megszegését, avagy jogkörének túllépését tapasztalja — írásbeli nyilatkozatra, felvilágosítás adására, vagy eljárásának igazolására illő módon felhívni, mely felhívástól számí-

tandó négy hét alatt a rabbi nyilatkozni tartozik. Ha ezt a rabbi megtagadja, vagy ha az adott nyilatkozatot a közgyűlés kielégítőnek nem találja — úgy a felhívás azon megintéssel ismétlendő, hogy a közgyűlés esetleg az ügyet a községkerületi bíróság elé terjesztendi.

A viszályos ügynek azonban a bíróság elé terjesztése csak akkor történhetik, ha a rabbi a megintés napjától számítandó két hó lefolyása alatt a közgyűlést kielégítő nyilatkozatot nem adott, vagy az ügy különben ki nem egyenlítettett. Hasonlóul fog a rabbi a hitközségi igazgatással szemben eljárni, ha ez hivatalos vagy személyes jogain sérelmet követ el.

A congressus' szabályzatának ezen határozatait Schweiger Márton úrnak okvetetlen el kell ismernie, midőn Pest-megye alispánjához intézett hivatalos iratában mint a zsidó hitfelekezet autonomiáján alapuló h a t ó s á g mutatja be magát; midőn határozottan kiteszi, hogy Ujpest izr. hitközsége h a t ó s á g a a l a t t á l l, hogy ezen hitközség nála több rendbeli feljelentést tett rabbija ellen, melyekre nézve az eljárás megindított; midőn arra kéri az alispánt, »hogy Szterényi Albert panaszker vényének elintézésére a közigazgatósági hatóságot illetéktelennek kijelenteni és a kérvényt illetékes elintézés végett hozzám áttétetni méltóztassék.«

Kérdés: melyikére a fentebb idézett szabályzati határozatoknak alapítja Schweiger Márton úr hatósági jogát? Községkerületi elnök-e? Nem. Községkerületi bíróság elnöke-e? Nem. Volt-e joga elintézés végett elfogadni az állítólag kezéhez jutott több nembeli feljelentést Ujpest rabbija ellen? Nem. Kivel foganatosította az állítólagos több nembeli feljelentés elintézésének megindítását? Létezik-e arra illetékes községkerületi képviselő, illetőleg kerületi bíróság? Nem.

Megszerezte-e Schweiger Márton ur magának (a mi különben felesleges kérdés és csak egyéb dolgok kitüntetésére való) a meggyőződést az állítólagos több nembeli feljelentéshez szükséges előzményekről, melyek nélkül rabbi ellen panaszos feljelentés sem a község részéről nem tehető, sem a bíróság részéről el nem fogadható? Nem; és azért nem, mert az illető

rabbinak semmi tudomása nincs a szóban forgó feljelentés mivoltáról!!

Volt-e joga Schweiger Márton úrnak Pestmegye alispánjától követelni, hogy a központi zsidó hatósággal szemben illetéktelennek jelentse ki a megyei közigazgatási hatóságot a fenforgó panaszos kérvény ügyében, és hogy azt hozzá, mint az illetékes hatósághoz elintézés végett tétesse át? Nem.

Ergo nagyban, kicsinyben, mindenben hatósági-jog bitorlás!

IV.

Illetékes hatóság eljárásának akadályoztatása.

A congressus szabályzatának azon része, mely meghatározza az illetékes hatóságokat a hitközségek kebelében előforduló panaszos ügyek elintézésére, kötelező erővel természetesen csak akkor s csak addig birhat, midőn s a míg a jelzett hatóságok valóságban léteznek; a miből következetesen foly ki, miszerint olyan kivételes időközben, midőn a nevezett szabályzat sem az élők, sem a halottakhoz nem tartozik, és az e szerint alakult hatóságok nem léteznek, a status quo ante törvényállapot mindenben irányadó, hogy t. i. valamennyi panaszos és perügy elintézése a rendes országos hatóságot és bíróságot illeti.

Az ilyen időköz a congressus szabályzata szerint szervezett hitközségekre nézve beállott akkor, midőn letelt az első három év, hogy az országban a 26 községkerületi képviselő törvényes illetékességgel birt és eltartand addig, míg az ilyen hatóság a szabályzat szerint ujja alakulni nem fog.

Mind ez oly természetes, hogy csakis maliczia lehet azt be nem látni s arra kell, hogy valaki ország nélküli János szerepe mellett hatósági jogokat apprehendáljon: amint azt Schweiger Márton ur Pestmegye alispánja előtt tanusította. Ez pedig büntárgyává leginkább azon percztől kezdve vált, midőn az általa félrevezetett illetékes hatóságot megakadályozta vizsgálati eljárás által elejét venni egy állítólag törvényellenes képviselői választásnak, a miért az illető lelkész

mint a község morális öre, és mert felelős hivatalnok létére csak törvényes előjárósággal állhat érintkezésben, a megyehatóságnál, mint ez idő szerint egyedüli illetékes forumnál a kellő előzmények után kérvényezett.

Pestmegye alispánja, ki címet vagy hivatalt soha illetéktelenül nem viselt és ki bokros érdemeinek dacára tömjén után soha sem vágyódott s annál kevésbbé hajhászott, még el sem képzelhette, hogy tógába öltözött, de faparipás lovag az, akiben — saját nyilatkozata szerint — valami szuperintendensféle hatóságot vélt, és ki csak ezen jó hiszemében kérte a kérvényezett ügy feletti véleményadást; de különben lehetetlen is volt feltennie, hogy egy mindenesetre kiválóbb honpolgár játékot üzzön Pestmegye közönségének tekintélyével, ám-bár hivatalos nyilatkozatának rendkívüli alakja az éles szemű alispánnak figyelmét ki nem kerülhette.

Schweiger Márton ur Pestmegye hatóságát illetéktelennek jelentette ki a nála feljelentett panaszos ügy elintézésére. Az által megakadályozta a hivatalos eljárást, és miután az idő többé nem engedte a kérvény megújítását, illetőleg a megyehatóság illetékessége elleni protestálást merésznek, annak érveit koholtnak és hamisnak bebizonyítani, akadály nélkül le is folytathott az inkriminált választás, mely ellen persze az érdekelt lelkes a semmiségi panasz jogával élni el nem mulasztotta.

De Schweiger Márton úr még a semmiségi panasz elintézését is megakadályozta úgy, hogy az még mai napig az illetékes hatóság részéről nem volt elintézhető. De hogy és mikép?

Mielőtt erre felelnék, szükséges megjelölnöm a tulajdonképeni indító okot, mely Schweiger Márton urat a mindenesetre végletekig hajtott merészségre vitte, midőn a legparányibb férfias tapintat mellett a hatósági szerepben, melybe magát beleélte, tovább maradni és a nagyúri ambíció édességét háborítatlanul tovább élvezhette volna.

Már a panaszos ügy minősége, mely sem pert nem involvál, sem tulajdonképeni konfessionális jelleggel nem bír, és mely rögtöni elintéztetésének szüksége tekintetéből még a teljesen élő autonomiával szemben is a rendes közigazgatósági hatóság hatáskörébe tartoznék, mert a község — kerületi

képviselőt nem állandóan, hanem időről-időre székelő bíróság; már mondom a panaszos ügy természete sem engedte volna, bízni a szerencsében, midőn előnyösebb abba nem bízni.

Talán nem elegendő a tisztelet ily országos iroda részére, midőn az ország egyik legtekintélyesebb megyehatósága őt a legegyszerűbb ügyben is véleményadás iránt megkeresi?

De másfelől fűtt a szél, mely kerékvágásából kirántotta a bona fides emberét.

V.

A hatóságbitorlás causalis nexusa.

Nagy különbség van ambitiosus ember között és olyan között, kinek ambíciói vannak. Amaz hajhászó, emez törekvő; amaz nem válogató az eszközökben, emez scrupulosus a válogatásban; amannak az ambíció természete, emez csak természetes ambíciót követ; amannak a tekintély a cél, emennek a cél tekintély.

Az ambitiosus ember jó barátja lehet csuszó-mászó természetűeknek, önző uszályhordozóknak; de még jobban tud ellensége lenni olyannak, a ki útjába lép, ha nem is verseny kedvéért, hanem azért, mert a közérdek, melyet szolgálni ambíciója, akaratlanul útjába bele szorította. Ilyen pedig az író, nem a zsoldban álló, a »Kampf um's Dasein« küzdő író, hanem nemesebb ambíciótól vezérelt, ki a tollat kezébe ragadja és ha kell, fegyverül is forgatja a hit-, a hon-, a tudomány- és az igazságszeretetből, ha mellette még kenyéréből is vesz.

Ilyen ambíciónak köszönte létét az 1877—81 években Budapesten megjelent félhavi németnyelvű »Hamechaker«. »Die Zeit«, Zeitschrift für jüdische Theologie und Geschichte című folyóirat. A kiadót és szerkesztőt az ambíció sarkalta és vezette, hogy létezzék valahára Budapesten a kor színvonalán álló zsidó szaklap, mely Magyarország fővárosához méltó legyen, a mennyiben a zsidó theologia és történelem kutatásának hű szolgálatában elveket kövessen és eszmék iránt propagandát csináljon, mik a zsidóságot és a hontársadalmat egyaránt szolgálják, mert iparkodnak a halottakhoz szállítani azt, minek ereiben élet nem lüktet többé és életre kelteni azt, mi

élet után sóvárog; a mennyiben továbbá a Magyarország fővárosában kitűzött zászló körül a bel- és külföld kiváló zsidó tudósai csoportosulnak, a mint az évfolyamokhoz csatolt jegyzék szerint a bel- és külföld nevezetesen: Arad, Bad-Em, Bécs, Boroszló, Buda, Budweis, Cassel, Csurgó, Diakovár, Emden, Frankfurt, Gablonc, Gaya, Kanitz, Kaposvár, Károlyváros, Körmend, Krakó, Léva, Nagy-Kanizsa, Ó Buda, Pacsa, Pápa, Páris, Pécs, Pest, Pozsony, S.-A.-Ujhely, Siklós, Szentes, Szigetvár, Trieszt, Turóc-Szt.-Márton, Zágráb stb. nagyobb és kisebb mérvű tudományos cikkek által képviselve volt.

Az országos izr. iroda ezen ambítiót nem pártolta, sőt inkább ellenezte. De hogy is pártolhatta volna, midőn a pártfogása alatt állott és két különben igen derék pesti hitszónok által kiadott »Ungarische Wochenschrift« című heti folyóirat egy évi szellemi tengődés után beszüntette földi pályafutását.

De volt ezen ambíciónak egy hatalmas pártfogója és buzdítója, ki méltánylását leginkább az által kegyeskedett tanusítani, megengedvén, hogy az első évfolyam homlokán neve, (a dedicatióban) T r e f o r t Á g o s t o n neve, arcképe, életrajza a magas méltánylás kegyes jeléül tündököljön, és sajnálom csak, hogy megtiltja a nagy államférfiu és hazafi iránti mély tisztelet, részletesen kitüntetni további jóakarátának jeleit a nevezett folyóirat támogatása iránt; de soha sem tilos és nem is lehet tilos, alkalmilag háladatosan kiemelni az ily szép és nemes érdemeket. Hadd tanuljon legalább az országos izr. iroda az ily nemes példáról.

Itt van azon pont, hogy betérjünk a causalis nexus keretébe, mert itt találjuk az ambíció emberének első összekocczanását az ambitiosus emberrel.

Trefort Ágoston életrajzának szerény és önzetlen írója bátorkodott hősének szép és dicső államférfiu törekvései és tettei keretébe beleszőni a honbeli zsidóság iránti el nem hervadható érdemeit, midőn többek közül tettből kiszóló bölcs tanácsát kiemeli, mi által a honbeli zsidóság minden zajos törés és szakadás nélkül lerázza vállairól, a mi azokat a congressus hajótörése óta nyomja, képét eltorzította, fejlődését gátolja: »Minister Trefort hat den jüdischen Gemeinden den Weg gezeigt, wie sie aus den Ruinen und Geröllen der jüngsten Zeit heraus-

zukommen vermögen. Mit dem Momente, wo der Reichstag von 1870 das Kongressgesetz aus seinen ursprünglichen Rechtsangeln herausgehoben hat, ist dasselbe auch illusorisch geworden, und Professor Dr. Pauler hat als Minister für das orthodoxe Lager ein illusorisches Gesetz auf die Welt gebracht. Kein einziges bindet... So sieht es mit den Gemeinden und Privaten, die sich für das eine oder andere Gesetz bestimmt haben, so aus, wie die Parabel von Adams ursprünglicher Gestalt erzählt: »Adam hatte eine Doppelgestalt. Er war nach Vorn Mann und nach Rückwärts Weib.« Es kostet nurein Umdrehen und Adam ist vor dem Gesetze eine andere Person. Es hat damit noch ein anderes Bewandtniss. Mit jedem einzelnen der bedachten Illusionstatuten ist ein kostspieliger Apparat verbunden. Der jüd. Landeschulfond hat ein offenes Konto für Steuer-männer und Ruder zweier lecken Schiffe.... Alleineinleckes Schiff, dass sich nicht mehr repariren lässt, ist unter allen Umständen kein respektables Wirthschafts-möbel.... Wird der diplomatische Wink des Mannes »der Eisenbahnen und Schulen«, indem ereine dritte Kategorie von Gemeinden »Status quo-Gemeinden« anerkannte, verstanden, und daran ist nicht zu zweifeln (!!); dann hat August Trefort auch das Verdienst, dass ohne Brechen und Stürmen die Ruinen zusammenge-stürzt und dass auf den Ruinen das Eötvös-Kultur-Judenthum entstanden ist.«

Schweiger Márton úrnak és a tulajdonképeni kontócsináló Simon József úrnak volt miért haragudni. Persze nem a miniszterre, hanem arra, a ki bátorkodott a Miniszter magas személyéről feltenni, hogy hajlandó lenne szétosztatni az illúsiót, melybe az egyik fejestől-nyakastól belenőtte magát és

mely a másikat az a d h a e s i o l e g n a g y o b b e r e j é -
v e l magához ragadta.

Meg volt a harag, meg az ellenségeskedés is, azért hogy volt ambícióim egyike, irodalmi ütegekkel rést törni oly vár falaiba, mely pusztá képzelet talaján áll, és mely mint a képzelet némely neme a reális életnek nagyon is útjában van. Volt alkalom azt megmutatni, és meg is tette az ambíció a tőle kitelelhetőt, a mi által persze az országos izr. iroda ellenségeskedése mindinkább fokozódott, a mi végre bosszuállássá fajult; olyanná, mely intelligens ellenségtől teljességgel nem várható, de még nem is képzelhető.

Még a talio törvénnyel sem egyeznék meg az, a mi pedig szeget szeggel fizet. Mert volt-e szándékom, és lehetetlen is, hogy az lett volna (minthogy Schweiger Márton úr engem soha meg nem bántott és azonkívül még családi viszonyban is állottam vele) — személyének ártani, midőn oly intézmény ellen keltem ki, melynek megszüntetését a közérdek kívánja? Sem ez, sem amaz, míg ellenben mindakettő, — mind személyem, mind jogom, a bosszuállás céltárgyává lettek az orsz. izr. iroda részéről. Mintha Saphirnak igaza lett volna: »Der Dichter wird geboren. Zum Schriftsteller soll man nicht geboren werden.«

A sors reám mérte, hol nagyobb, hol kisebb körök részére, hol nagyobb, hol kisebbmértvű érdekekben az úttörők egyike lenni és az úttörés keserveit velem megizleltetni. Reám mérte, úttörőnek lenni egy hitközségben, a hol rendes lelkész soha nem működött, mely colonia természetű és a szélrózsa minden irányából ide termett tagokból áll, s úgy eredete, mint nagyobbrészt primitív kulturfoka tekintetéből inkább tarka keverékből álló néptömegnek, mintsem consolidált községnek nevezhető. Hozzájárul még, hogy a lakosság folyton vagy növekszik, vagy fogy.

Említem ezen körülményeket, hogy a legfeketébb színekben tűnjék fel azon bűn, melyet az orsz. izr. iroda az által követett el, hogy a bosszuállástól elragadtatva megrendíteni iparkodott oly talajt, melynek méhében gyúanyag folyvást találkozik, de hol a lelkész mind ennek dacára szépet és hazafiaszt művelt; iparkodott községében öntudatot kelteni, az isteni tiszteletnek lehetőleg szebb és épületesebb alakot adott,

az ifjúságot tökéletesen megmagyarosította, humanus intézete-
ket létrehozott és úgy belőlről, mint kívülről községének tisztességes nevet szerezni igyekezett, a mint ezt legszebb bizonyítványok igazolják.

Kezdetét vette az ilyen alapmegrendítés, midőn az orsz. izr. iroda sem a minisztérium, sem a tankerületi főigazgató dr. Lutter Nándor az íróval szemben nyilatkozott rosszalását, sem a sajtó »Ungarischer Israelit« megrovását, sem a pesti középiskolák a fölötti felháborodását nem sajnálta a bosszúállás makacsságával tiltakozni az ellen, hogy az újpesti rabbi önnevelte és szíven hordott, a fővárosi középiskolákba járó tanuló ifjúságot a hittanban tovább otthon oktathassa, a mint az több évig történt s az arról szóló bizonyítványokat az illető igazgatók mindaddig elfogadták.

A jogérv, melyre Schweiger Márton úr, mint irodai elnök és egyszersmind mint a pesti hitközség tanügyi bizottságának elnöke támaszkodott, nemcsak a summum jus summa injuria nemű, hanem egyáltalában jogérvül nem érvényesíthető, a miként még a nevezett bizottság egyik érdemes tagja, a talpig becsületes és jeles ügyvéd dr. Stiller Mór úr, az íróval szemben őszintén nyilatkozott.

De a java még hátra van. A szegény újpesti hitközség, mely lelkészének ez ügybeni fáradozásáért közgyűlésileg jegyzőkönyvi elismerést szavazott, annyira tévútra vezettetett az országos iroda által, mely lelkészét az ez ügyben kiküldött bizottság előtt a legocsmányabb színben tüntette fel, hogy lelkésze tudta és beleegyezése nélkül mind magára, mind a pesti hitközségre nézve legszégyenletesebb okmányt irt alá.

Ebben illetéktelennek jelenti ki magát a hitközség a hittan miképi előadása, tárgya, terve s módozata megállapítását illetőleg, miután csak ily curatel elismerés feltétele alattlőn neki megengedve a Budapestre járó középiskolai ifjúság otthoni hitoktatása.

És mindez megtörtént Újpest izr. lelkésze ellen forralt bosszúállásból. Azon lelkész ellen, ki évek óta nem ritkán részesült a szép szerencsében bel- és külföldről theologiai kérdésekben véleményadásért megtiszteltetni; a kinek véleményadását Budapest főváros tanácsa az ó-budai izr. hitközséget

illető perügyben bírói tudomásul vette s arra az illető hitközséggel szemben hivatkozott; kinek a magyar tudományos akadémia héber-magyar s magyar héber nyelvészeti s poetikai munkáiért* két ízben elismerést szavazott; kinek hittankönyvét nemcsak kiváló zsidó szakértők ajánlották, de mely az ország egyik keresztény szakértő celebritása által bírálva, mint »nem mindennapi tünemény« lőn feltüntetve (Vasárnapi Ujság) és melyet tekintélyes hitközségekben, mint pl. Nagy-Kanizsán, Pécsen, Siklóson, Sziléziai Teschenben (németre fordítva) s. a. t. nép- és középiskolákban tankönyvül használják.

Az orsz. izr. iroda jól számította, miszerint Ujpest homokos földjében a konkoly-vetés jobb aratást ígér, mint sem a búzáé. De még trágyával sem restelte ellátni az ily talajt. Az országos izr. iroda tanácsot, utasítást adott az általa félrevezetett előljárósnak a lelkesze ellen mikép való eljárására, hatalmának paizsával fedezvén az ily megtámadást.

Pedig az úttörő még ilyen dynamit rakástól sem félt; megáldotta Isten kellő tapintattal, buzdító öntudattal, szívós kitartással és Istenbe helyezett bizodalommal.

Bizzunk Istenbe és érdemes is benne bízni: de különben is addig jár a korszak a kútra, míg el nem török.

Az országos izr. irodának nem volt oka kételkedni abban, hogy Ujpest izr. lelkesze Pestmegye hatóságánál tiszteletben áll. És ime a bosszúállásnak egy újabb jele a bona fides palástja alatt. A véletlen hivatalos érintkezésbe hozta Pestmegye alispánjával. Alkalom kínálkozott, fel kellett tehát azt teljesen használni, minthogy ilyen egyhamarjában talán nem is akadhat. Fel is használta azt Schweiger Márton úr, és teljes bizalommal lehetett ez ügyben az iroda titkára, Simon József ügyvéd úr iránt. De nem is hiszem, hogy más ügyvédtől kitelt volna, oly mesterségesen behozni vádba, a vád többféle nemébe meghatalmazóját, urát, gazdáját.

* A névmagyarosítást célzó »Héber-magyar névtár« 1864; Szász Károly »Eötvös óda« és a budapesti k. tud. egyetem százéves jubileumára írt óda héber fordítása.

A corpus delicti.

„A magyar és erdélyhoni izraeliták országos irodája Pesten.“ 7865. sz.

Tekintetes Alispán Ur!

Szterényi Albert ujpesti rabbinak hitközsége választási ügyében beadott panaszkérvényére tekintetes alispán úr folyó január hó 25-én 2184. sz. a. kelt megkeresése folytán van szerencsém következőképen nyilatkozni.

Mint a panaszló rabbi maga beismeri, az ujpesti izr. hitközség bir alapszabályokkal, melyek hozzám be lettek mutatva. Ezen alapszabályok körülírják a választási eljárást, és azon esetben, ha a választás nem alapszabályszerűen ejtelnék meg, joga van bármely hitközségi tagnak annak alaki hibák folytán való megsemmisítését nálam kérelmezni. A rabbinak azonban nem áll jogában a hitközség belügyeibe avatkozni, még kevésbbé pedig felekezetünk autonómiaja ellen vétetni.

Szterényi Albert rabbinak ide tisztelettel visszazárt panaszlevele pedig mind a hitközség belügyeibe való jogtalan beavatkozásáról, mind pedig az autonom felekezet közegeinek általa történt mellőzéséről tévén tanúságot: már az egyszerű tényekből is következik az, hogy a panaszos kérelme tek. alispán ur által figyelembe nem vehető.

A rabbinak ezen felekezeti méltóságot annyira sértő eljárása csupán azon körülménynek képezheti kifolyását, hogy az ujpesti izr. hitközség nálam több rendbeli feljelentést tett rabbija ellen, melyekre nézve az eljárás megindított. A rabbi azon nézetben lehetett, hogy a közigazg. hatóságnak kieszközlendő beavatkozásával

s a hitközségi tagok közt szítható vizsálylyal tán sikerülend alulírt elnökséget eljárásában bénítani.

A törekvés azonban hajótörést szenvedett azon általam eléggé nem méltányolható tény folytán, hogy tekintetes alispán úr szíves volt megemlékezni autonom felekezetünk központi közegéről, melyről a rabbi úr megfélekedezett volt akkor, midőn, bár jogtalan, panaszával nem hozzám, hanem a járási szolgabíró úrhoz fordult.

Midőn még fölemlíteném, hogy tudtommal Ujpes-ten csak egy zsidó hitközség létezik, mely congressusi alapon szervezkedett és hatóságom alatt áll, arra bátorodom kérni egész tisztelettel alispán urat, hogy Szterényi Albert panaszkérvényének elintézésére a közíg. hatóságot illetéktelennek kijelenteni és a kérvényt illetékes elintézés végett hozzám áttétetni méltóztassék. Ki is egyébiránt kitűnő tisztelettel vagyok Budapesten 1883. január 30-án.

Schweiger Márton,
irodai elnök.

Ismeretes parabola: »Miért is hallatszík nálad akkorra zőrej a műhelyben, kérdezte az arany a vastól. Azért, mondja, mert egyik vas üti a másikat.«

Sokat is panaszkodtak az ilyen műhely felett, midőn a zsidók autonomiája nem az országos szabad alkotmány, hanem a privilegium kifolyása volt. Nem fekszik az a zsidó természetében, hanem ez inkább a sok százados privilegium természetes következménye volt. Az üldözött embernek lélektanilag kimagyarázható sajátsága az. A ki társaságban szoríttatik, az tovább is szorít. Ekként van az a hontársadalomban. A ki nyomott, az nyom, és ép ezért rémkép is volt a zsidó parnesz uralom (zsidó-biráék).

De ha a nyomás meg is szűnt és helyébe az alkotmányos szabadság lépett, nem tűnt el azért hamarjában a nyomási hajlam is gyökerestül; ez ugrás volna a természetben, az pedig lehetetlen.

A mily igazságos is volt tehát a törvényes autonomia, mindamellett tagadhatatlan, hogy korai volt annak alkalmazása. Kell, hogy időt engedjünk a szabaddá lett embernek, hogy tüdeje az ambróziás levegőből ujja üdüljön. Meglátszik annak szüksége a congressus szabályzatán.

Nagy értelme és előnye van az eszküdtszéknek. De milyenné válnék az összkapcsolatlanul szakértő birákkal? Pedig ilyen a congressus szabályzata szerint sorshuzásból eredt teljes bíróság. De még fellebbezni sem lehet az ítélet ellen. Már csak az istenítélet egy újabb neme. Avagy jó, üdvös, célszerű-e oly községautonomia, midőn a lelkész nem egyaránt a községgel, hanem a község alatt áll; midőn Schweiger Márton úr felfogása szerint a lelkésznek még törvénytelen állapot előtt szemet kell hűnyni? A milyen az igazság nem független bíró alatt, ilyen a község fölötti morális örökös, a községnevelés és mindég fokozatosabb öntudatra való keltés a községnek alávetett lelkész alatt.

Talán ily hitközségek részére akarnak a szeminárium-ban papokat nevelni, mert mit izzón az ember műveltségével, ha fele úr és fele szolga? Avagy talán azért, hogy hadd válsuljon a biblia emberén a bibliai szó: »A mennyivel több a műveltség, annyiival is nagyobb a fájdalom.«?

Hadd aludjék inkább az ilyen szabályzat, jól aluszsza ki magát, míg fölötte a szabadság levegőjéből teljesen felüdült az, a ki létre hozta.

Nem tudom, vajjon ily gondolatok merültek-e fel Tettes. Földváry Mihály, Pestmegye alispánjának bölcs agyában, midőn a parnesz redivivus alakja tűnt fel előtte, midőn t. i. az országos izr. iroda elnökének nyilatkozata feküdt szeme előtt. De van okom ilyesmit legalább sejteni a nemes elkésredés nyilatkozatából, a milyennel engem megelőzni méltóztott, midőn a megejtett választás elleni semmiségi kérvényemet átnyujtottam: »Megkapta! Meg! Lelkész ellen így ki kelni! Elvonni lelkésztől minden jogot!«

És mily tapintatos és igazságos volt az alispán eljárása. Ő azon jó hiszemben, hogy valami szuperintendensi hatósághoz ir, melyhez részrehajlandóság nem fér, és mely valamenyi hatóság köteles és humánus módjára az alája rendelt tisztet vagy hivatalnokot addig védeni törekszik, a meddig az az

igazságtól kitelik, ő természetesen egyszerű, a tárgyhoz szóló választ is várt.

Pedig milyen az, a minőt kapott? Olyan, mely az alispánnal szemben cukrozott pilulákba takarja a szemrehányást, hogy illetéktelen létére a nevezett panaszkérvényt elfogadta, noha annak természete azt minden körülmények között megengedné, mert különben azt vissza is utasította volna; olyan, mely a kérvényező ellen epébe mártott rágalmakat szór, hogy egy becsületes foszlány sem maradt annak reverendájából.

Hát ily levél egyszerűen, minden mende-monda nélkül tétessék át a megye levéltárába, hogy ott megörökíttessék egy megyei lelkész ily pásztorellenes működése és viselete. Pedig 16 éve, hogy ezen lelkész a megye területén funkcióban áll, itt több rendbeli megyei kitüntetésben részesült, és ha megérdemli, még részesíttethetik; ilyentől elvonjuk a minden napszámost megillető jogot *audiatur et altera pars*!

De különben is ezen irodai levél oly kétszínű alakban tüntette fel az irodai hatóságot, és ez legkevésbé kerülhetne volna ki az oly éles szemű alispán figyelmét, hogy a megye már a maga kedvéért is az ilyen hatóság jogalapjának kitadását indirekter kieszközölni el nem mulaszthatta.

Pestmegye alispánja igazságot és tapintatot követett, midőn az országos izr. irodának hivatalos nyilatkozatát hű másolatban a kérvényező újpesti rabbinak hivatalos úton átküldte. *La noblesse oblige*!

Hogy Pestmegye alispánjának szándéka lett volna a nevezett irodai levél körüli eljárásával még a történelmet is szolgálni, azt még legmélyebb tiszteletem mellett sem állíthatnám. Pedig szolgálta az által a történelmet is.

Tudvalévő dolog, hogy a megyei levéltárak a későbbi nemzedékek részére egyik kútfőként szolgálnak a történetírónak. Képzeli most, hogy mily despotikus alakban tűnt volna fel a késő nemzedéknek a zsidó hitfelekezet szervezete. Ott ült Magyarország középpontjában a mindenható parnesz, a l'état c'est moi talpraesett hasonmása; a lelkész semmi s a község minden és ő mindenek fölötte. Ez így volt 1883-ban az alkotmányos szabadság üdvös korában!

Nem kételkedünk, hogy Pestmegye alispánja azon lesz,

miszerint Schweiger Márton úr a megyei levéltárban az ott általa rontott kútfőt helyre fogja hozni. —

Az országos irodának nem kevés meglepetésére lehetett, midőn arról értesült, hogy Pestmegye alispánja nekem másolatban átküldte nyilatkozatát, már ezt nem sejtette volna. De legyen szives nekem megmondani a tisztelt országos iroda, vajjon sejdítette-e a vallás- és közoktatási Minister úr, hogy a közvetítő hivatal, mely a Minister rendeleteit és döntvényeit a címzett községnek vagy egyénnek átküldi, hogy ez azon indokot, a miért a Minister a fentebb említett hitoktatást illető kérvényemet visszautasította, a végzésből ki fogja hagyni? Az ilynemű végzéseket még az absolutismus is szokta indokolni. Birok én még egy indokolt végzést a soproni helytartóságtól, midőn »Der methodische Rechner« című számtankönyvemnek iskolakönyv gyanánt való bevezetéseért folyamodtam, a mely egyes iskolákon használatban is volt.

A mit az országos iroda a Minister rovására elmulasztott tenni, azt helyre hozta a tankerületi főigazgató, dr. Lutter Nándor úr. Az indok, mely miatt a Minister a kérvényt visszautasította, azon érven alapul, melyet az országos iroda az illető hitoktatás ellen értékesített.

Hát a megye még többet hallgasson el igen tisztelt iroda? Male geritur, quidquid geritur fortunae fide.

Es ki által értesült az országos iroda Pestmegye alispánja eljárásáról? Történt az a lelkében megsértett lelkész által a bosszúállásnak a körülményekhez képest legnemesebb módján, hadd ismerje meg ellenségét önmagához mérve, mert »erszénye, borkelyhe és haragja után — így mond a talmud — ítélendő meg az ember.«

Majdnem közvetlen azután, hogy a sérelem netovábbja élő betűkkel került szemem elé, legmeghittebb barátaim egyike, a fővárosban köztisztületnek örvendő egyéniség bemutatva Schweiger Márton úrnak a corpus delictit felszerelve oly hiteles kimutatásokkal, melyek a megye alispánjához beadott kérvényemet teljesen igazolták és azokkal szemben az ő eljárását a legfeketébb színekben tüntették fel, egyúttal felszólítván, hogy ismertesse meg a jogalappal, a melyre hatóságát alapítja, és melynek folytán Pestmegye alispánja részéről illetékes hatóságnak elismertetni követelt.

Schweiger Márton úrnak megadatott az alkalom, szert tenni arra, hogy a szennyes ruha kelleténél tovább ne vitessék; ő ezen alkalmat nem ragadta meg.

Hiába, vannak emberek, kik a költő szavát »Attulit ipse viris optatum casus honorem« nemcsak kellemes kitüntetésekkel, de még a homlok-egyenest ellenkezővel szemben is követni szokták. Ilyen előzmények után benyújtottam Pestmegye alispánjához a semmiségi panaszt, felszerelve mindazon hiteles kimutatásokkal, melyeket Schweiger Márton úrnak bemutat-tam, és természetesen mind azon bizonyítékokkal, melyek hatósági jogbitorlását és a megye tekintélyével való játékúzt tisztán, napvilágként felderítik.

Elfelejtethetlen előttem ezen leleplezés hatása, a méltó felháborodás, mely azt követte; de hogy a mellett szívem dobogott, és hogy inkább Jeremiás siralmai, mintsem az »énekek-éneke« hangoztak vissza keblemben, arról csak az tud vala meggyőződni, ki ezen pillanatban szívemben lát.

És mily tapintatot követett Pestmegye alispánja e mellett is, midőn az új kérvényt felszerelésestül, mindenestül az orsz. izr. irodának átküldeni magát elhatározta, a miért különben a kérvényező is esedezett.

A mit az udvari kancellária a megye tekintélye részéről netaláni megsértetése esetében helyrehozni el nem mulasztott volna, azt az orsz. izr. iroda tenni kötelességének nem tartotta. Az iroda hallgatott, agyonhallgatta az ügyet. A semmiségi kérvény elintézetlenül maradt. Az orsz. izr. iroda megakadályozta a szóban forgó ügyben ez idő szerint egyedüli illetékes megyei hatóságot hivatalos eljárásában.

VI.

Becsületsértés.

Pestmegye alispánja az országos izr. irodát hatóságnak tartotta. Nem fogta azt reá, mint Pilátus a királyságot Jézusra, hanem jó hiszemében annak vélte. De abból még nem vált ki az irodára a jog, magát hatóságnak tartani, sem vé-

leményadásba bocsátkozni, a miért hatóság hatóságot keregett meg.

De fel is tévén a véleményadás igazoltságát, nem találkozik abban, a mi véleménynek nevezhető és a mi a cél felé irányul, melyet véleményadással követni szoktak.

A vélemény a subjectiv felfogás kifolyása, mely az a fölötti megkerestetés esetében bővebb és biztosabb tájékozás kedvéért az érdekelttel közöltetik így vagy amúgy leendő eljárásának czéljára, a minőt a konkrét esetben a véleménykérő a véleményadótól elvárt.

Az orsz. izr. iroda a kérdéses ügyben ilyen véleményt nem adott, mert illetéktelennek jelentette ki a megye-hatóságot a fenforgó panaszos ügy elintézésére; forduló pont ide vagy oda nem létezett többé az illető hatóság részére.

Az iroda válasza ily állásponttal szemben kivetközött a véleményadás jellegéből; a mi abban a megye illetéktenségének kijelentésén kívül fordul elő, a megyét tulajdonkép csak annyiban érdekelheti, a mennyiben sajnálattal veheti tudomásul, hogy egy a területén működő lelkész feladatáról és kötelességeiről tökéletesen megfeledezett; a mi pedig, ha nem igaz, czélzatos rágalom és a mi annál súlyosabb vétség, a mennél nagyobb érdekében van a rágalmazott egyénnek a megye jóindulatát maga részére megnyerni és annak kellemes birtokában maradni; hozzájárulván, hogy a lelkész anyakönyvvvezető létére állami hivatalnok, hogy e tekintetben a polgári, illetőleg megyei hatóság felügyelete alatt áll, és hogy már ennél fogva is érdekében van tiszta jellemnek ismertetni a megye részéről.

Hogy az országos izr. iroda által Ujpest rabbija ellen Pestmegye hatósága előtt felhozott criminatiók alaptalanok, az a fényes bizonyítványok- és bizonyítékokkal szemben kétségbe nem vonható dolog; bebizonyítandó csak az, hogy azok a rágalom jellegét bírják és a megsértett ellen célzatossággal irányoztattak.

A rágalom célzatosságáról tanuskodik:

1. hogy az incriminált állítások és konklusiók, hogy t. i. Ujpest rabbija hitfelekezetének autonomiáját

megsértette, hogy hitközségének ügyeibe beavatkozik, hogy valótlan adatokat tett panaszos kérvényének alapjául; hogy hitközsége kebelében viszálytszít; hogy a megye hatóságát eszközül akarta használni fondorkodásainak céljára, rágalmazásnál egyéb célt nem követhettek, miután azok tudomásulvétele az illetéktelennek kijelentett megyét további hivatalos eljárásában sem jobbra, sem balra nem határozhatták;

2. hogy az incriminált állítások minden kétséget kizáró pozitív alakba öltöttek;

3. hogy hiányzik ezen állítások szavahihetőségének első kelléke, a részrehajlatlanság és hogy azok inkább szenvedélyes bosszúállásnak szüleménye;

4. hogy Schweiger Márton úr, és ez a legjellemzőbb, az annyira hangsúlyozott és már meg is indítottnak jelölt feljelentéseket váratlan lelepleztetése és valóságos zsákutcába való hajtatása után az általa befolyásolt, utasított és félrevezetett hitközségnek elintézetlenül visszaküldte!

»A rabbi azonban nézetben lehetett, hogy a közigazg. hatóságnak kieszközölni kellő beavatkozásával és a hitközségi tagok között szítható viszálylyaltán sikerülend alulirott elnökséget eljárásában bénítani; e törekvés azonban hajótörést szenvedett.«

Kérdés: Kinek törekvése szenvedett hajótörést, és kinek eljárása lett bénítva, Schweiger Márton úré, vagy az újpesti rabbié?

Itéljen e fölött a közvélemény, melyet a vádlott oly gyakran provokált és bizzunk a törvény igazságos ítéletében!

A sors keserves úttörői szerepet mért reám. Megízleltetem velem azt legkeményebben, midőn 1878. évben, január 28-án elvi dologban és közügyben mint vádlott állottam a törvényszék előtt. Megízlelteti velem most ép ily mérvben, midőn leginkább

közérdektől vezéreltetve mint vádló kényszeríttettem törvény előtt megjelenni.

De valamint a védőbeszédet akkor, úgy fejezem be e lapokat is: »Remélem, hogy ezen kínos órákra annyiban örömet fogok visszaemlékezni, hogy a tényállás megismerttetése után rendezettebb törvényállapot lesz a hazában.«

Kelt Ujpesten, 1883. április hó 15-én.

F ü g g e l é k.

Némi tájékoztatásul személyemre vonatkozólag a multból és a jelenből:

Nr. 9122.

Vorstand der Pester isr. Cultus-Gemeinde.

*An Sr. Ehrwürden den Herrn Albert Stern, Bezirksrabbiner
aus Lengyeltóti*

Hier.

Wir sehen uns veranlasst Ihnen Hochgeehrter Herr für die Bereitwilligkeit, mit welcher Sie auf unserer Einladung während Ihres hierortigen Aufenthaltes an zwei Sabbathtagen das Wort Gottes in unserem Kultus-Tempel zu verkünden — so wie an dem Sarge eines unserer geachtetsten Gemeindemitglieder eine Leichenrede abzuhalten — unserem Wunsche nachgekommen sind, hiermit unseren innigsten und herzlichsten Dank auszusprechen.

Gott der Allmächtige stärke und kräftige Ew. Ehrwürden in Ihrem heiligen Berufe, und verleihe Ihrem wissenschaftlichen und religiösen Streben so wie Ihrem heilsamen und gottgefälligen Wirken stets Erfolge, wie Sie durch Ihre Belehrung und Erbauung bei unserer Gemeinde und deren Mitgliedern errungen haben.

Genehmigen Sie die Versicherung unserer ausgezeichneten Hochachtung und nehmen Sie beifolgendes Cadeau als Zeichen der Anerkennung und als Andenken an die Gefertigten, welche die Ehre haben zu sein Pest am 22. Juli 1858.

Die Repräsentanten der Chewra Der Vorstand der Pester isr. Kultus-Gemeinde:

Kadischa:

S. Hirschler
Mos. Heller
Carl Hirsch
Joseph Bär
Moritz Deutsch
Salamon Fischl
J. Lieberman
H. Mandl
Isak Pollak

D. Fleischel
Vorsteher
Leop. A. Schulhof
S. Herz
David Gans
Leopold Pontzen
Moritz Munk

Löw Lipót főrabbitól.

Szegedin, 4. Juni 1867.

Ehrwürdiger Herr Rabbiner!

Ich komme spät, aber ich komme, um Ihnen zu Ihrem Amtswechsel vom Herzen zu gratuliren. Wie ich glaube, haben Ihre Begabtheit und Ihr Amtseifer jetzt einen günstigeren Wirkungskreis und zugleich Gelegenheit gefunden, in weiteren Kreisen die Ihnen längst gebührende Anerkennung zu verschaffen. Gott gebe seinen besten Erfolg dazu! Ihre liebe Familie u. s. w.

Mit wahrer Freundschaft

Ihr ergebener
Löw.

Ujpest község elöljáróitól.

Szám $\frac{487.}{1881.}$

K ö z s é g i b i z o n y i t v á n y.

Alulírott község elöljárósága által ezennel hivatalosan bizonyítatik, hogy Stern Albert főrabbi úr 1867. évi május 15-től, midőn a helybeli izr. hitközségtől rabbinak megválasztatott, Ujpest községében mint lelkész működik, mely idő alatt úgy imaházban, mint iskolában a magyar nyelvet folytonosan terjesztette, nagy részben közreműködött, hogy a volt 4 osztályu izr. felekezeti iskola a községi, most állami iskolába beolvasztatott, abban a hitoktatást folytonosan teljesíti s mint a község iskolaszék egyik tagja a tanügy iránt a legelismertebb buzgóságot fejtett ki. Továbbá bizonyíttatik, hogy hitközségében több jótékonyági egyletet létesített, úgy mint az »Izraelita nőegyletet«; az »Izraelita betegsegélyző egyletet«; az »ifjusági önképző s segélyző kört« stb.; valamint vagyontalan leányok kiházásítására szolgáló perselypénz gyűjtését kezdeményezte.

Végül bizonyíttatik, hogy nevezett az irodalom terén is kifejtett működése elismerésül az egész községben, úgy mint hitfelekezeténél általános tiszteletben részesül.

Mely bizonyítvány saját kérelmére részére szokott községi pecsétünkkel ellátva kiadatott

Ujpesten, 1881. január 24-én.

Beniczky Antal

jegyző.

Bódy Ferencz

h. bíró.

A fent irtak hiteleül Ille k V i n c e plébános.

A fent irtakat bizonyítja szintén Mády L a j o s ref. lelkész.

Látta s a bizonyítványban foglaltakat szintén erősíti

Vác, 1881. január 31-én.

Kemény Gusztáv

Vác felső járási szolgabíró.

Ujpesti izraelita hitközség.

Szám $\frac{5.}{1883.}$

N y i l a t k o z a t.

Alulírt hitközségi elnök a helybeli főtisztelendő főrabbi Sztérényi Albert úr megkeresésére a következő hiteles nyilatkozatot adja: miszerint alulírt többszörös és mai nappal lejáró hitközségi elnöksége alatt soha olyan eset nem fordult elő, hogy nevezett főrabbi úr a hitközség ügyeibe hivatlanul avatkozott, avagy a hitközség békéjét zavarta, vagy belvillongásokra okot adott volna.

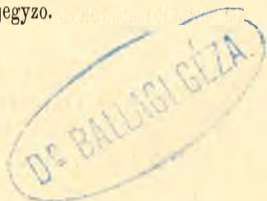
Ellenkezőleg elismerést érdemel nevezett főrabbi pásztori türelme melyet pártviszályok közben oly szépen tanúsított, és hogy jórészt ildomos és passiv magatartásának volt köszönhető, hogy a hitközség békéje ismét helyre állott.

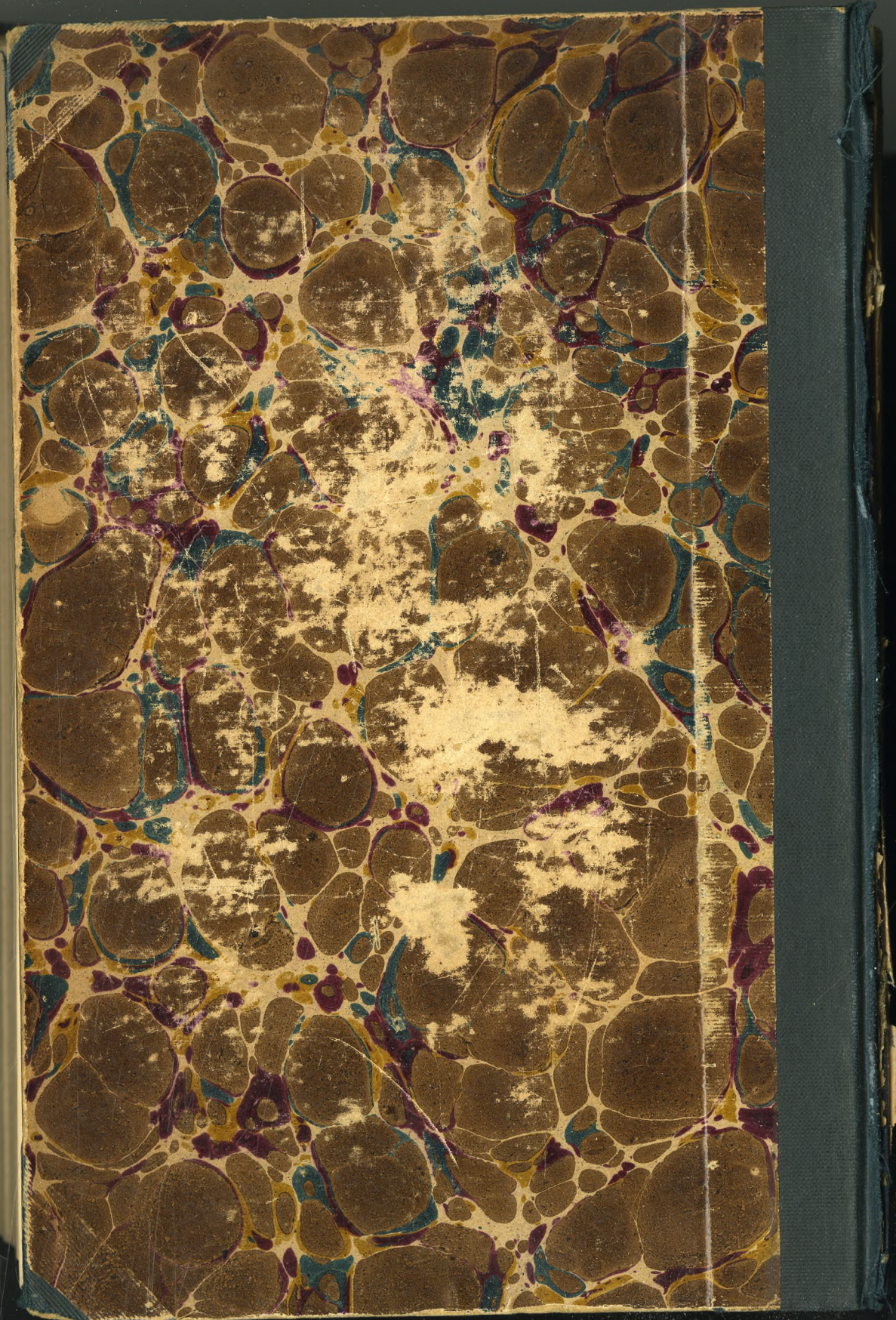
Hogyha mindamellett a közel múlt hónapokban a helybeli hitközség és főabbija között súrlódások támadtak, távolról sem mondható, hogy azok békeellenes intenziókból keletkeztek, azok inkább jogkérdésből vették eredetüket, a melyek remélhetőleg békés úton meg is fognak szűnni és az elkeseredés közben beterjesztett és mindenesetre csak egyoldalulag okadatolt panaszok az országos izr. irodától való visszavonását fogják maguk után vonni.

Kelt Ujpesten, 1883. február 4-én.

Schwarz Mór
hitközségi jegyző.

König Adolf
hitközségi elnök.

Politikai
röpiratok.

192.

